

Kozma Tamás

Beszámoló

az NKFP által támogatott Regionális egyetem (NKFP 26-0060/2002) c. projektben folytatott kutatásokról

A kutatás célja, indoklása és előzményei

Cél. A kutatás célja az volt, hogy „új információkat tárjon föl és közvetítsen a korszerű felsőoktatás/ harmadfokú képzés szervezésével (alapításával és fejlesztésével) kapcsolatban Európa eltérően fejlett, nyugati és keleti régiói között.”

Előzetes megfontolások. *Hogyan határozzák meg, korlátozzák be és / vagy szabadítják föl a „Partium” elnevezésű térségben a helyi-térségi szándékokat és törekvéseket a mindenkori állami oktatáspolitikák? Azokat a nagy átalakulásokat, amelyek most és az elmúlt másfél-két évtizedben a régiókban lejátszódtak, csak akkor tudjuk fölfogni, ha a helyi hatásait is látjuk. Ezek közül a nagy, átfogó átalakulások közül – amelyeket magyarul összefoglalóan „rendszerváltozásnak” nevezünk – ebben a kutatásban csupán egyet, a felsőoktatás változását kísértük figyelemmel. Globális és lokális, hosszú távú és aktuális változások így sűrűsödnek össze abban a térségben, amelyet vizsgálataink terepéül választottunk: a „Partiumban”.*

Eredmények. Kutatási részeredményeinkről három konferencián (Regionális egyetem 2003, Régió és oktatás európai dimenzióban 2005, Régió és oktatás 2006), valamint számos közleményben számoltunk be. A vonatkozó közleményeket lásd a Regionális Egyetem dokumentációjában.

Logisztika. A kutatást a Nemzeti Kutatás-Fejlesztési Program támogatta (NKFP 26-0060/2002). A programtól 2002-ben 15 MFt-ot nyertünk el a „Regionális egyetem” elnevezésű K+F projektre; ehhez saját, egyetemi forrásból 5 MFt-tal járultunk hozzá. Ez a két összeg tette lehetővé, hogy négy éven át (2002-06) olyan vizsgálatokat tudjunk szervezni és finanszírozni, amelyekbe tanszéki kollégáink a Debreceni Egyetem négy különböző tanszékéről (neveléstudomány, művelődéstudomány, társadalomföldrajz és szociológia), valamint a közösen szervezett doktori programunkban tanulók bekapcsolódhattak.

Az eredmények tudományos tartalmának bemutatása

A közép-európai oktatáspolitikákat az hasonítja egymáshoz – és az különbözteti meg Kelet- vagy Nyugat-Európától -, hogy itt az oktatáspolitikai is a rendszerváltozás részévé vált. A felsőoktatási politikák ebben a régióban nem egyszerűen tükrözik a rendszerváltozást, hanem azok részei, a rendszerváltozással összefonódtak.

A felsőoktatási politika típusai. A közép-európai oktatáspolitikákat az hasonítja egymáshoz – és az különbözteti meg Kelet- vagy Nyugat-Európától -, hogy itt az oktatáspolitikai is a rendszerváltozás részévé vált. A felsőoktatási politikák ebben a régióban nem egyszerűen tükrözik a rendszerváltozást, hanem azok részei, a rendszerváltozással összefonódtak. A felsőoktatási politikák aktuális kanyarait, kisiklásait és útkereséseit csak akkor érthetjük meg, ha a régióban végbemenő rendszerváltozásokba helyezzük vissza őket. Az eredeti föltételezésektől eltérően kutatásunk a következő eredményekkel járt:

- *Nincs „nyugati” vagy „keleti” felsőoktatás* (pl. nyugat-európai vagy szovjet típus), mint ahogy az angol és az amerikai felsőoktatás sem számít két külön típusnak, még ha számos fontos különbség van is természetesen köztük. Ehelyett jól megkülönböztethető az európai vagy kontinentális felsőoktatás az angol-amerikai vagy atlanti felsőoktatástól. A különbség történeti gyökerekre, egészen a francia felvilágosodásig és a napóleoni háborúkig vezethető vissza.
- Ebben az értelemben Ukrajna, Románia vagy Magyarország felsőoktatása és felsőoktatási politikája *ugyanabba a kontinentális típusba* tartozik. Mindhárom rendszer alapjai mintegy száz évre vezethetők vissza.
- A valóságos különbség e három állam, valamint más közép-európai országok – pl. Ausztria, Olaszország vagy a dél-német tartományok – felsőoktatási politikájában nem az elmúlt évszázadban alakult ki, hanem *a rendszerváltozás óta*.
- Az 1989/90-es politikai fordulat – amelyet Magyarországon „rendszerváltásnak” neveznek, Romániában „forradalomnak”, Ukrajnában pedig többek között „nemzeti újjászületésnek” – *alapjaiban hasonlóná változtatta mindhárom felsőoktatási politikát*.
- E hasonlóságok miatt a „Partium” felsőoktatásában *a határ különböző oldalain párhuzamokat lehet fölfedezni*.

Rendszerváltozás és felsőoktatási politika. A „Partiumot” alkotó államoknak a felsőoktatási politikáját, e politikák alakulását tanulmányozva három szakaszt lehet viszonylag határozottan elkülöníteni.

- *1. szakasz: a „történelmi pillanat”.* Esettanulmányok sora támasztja alá, hogy ebben az időszakban kontinensünkön olyan döntések születtek meg egyszerre – legalább is a felsőoktatásban -, amelyeket ugyan már évtizedek óta készítettek elő, de amelyekhez addig mégsem volt meg a politikai akarat. Ez a „történelmi pillanat” szakadást okozott a korábban kialakult és változtathatatlan látszó hatalmi struktúrákban. Mint minden „történelmi pillanatban”, itt is hatalmi vákuum alakult ki. Ebben a hatalmi vákuumban napvilágra törhettek azok a civil kezdeményezések, amelyeket a korábbi totális rendszerek eltérő határozottsággal bár, de mindhárom rendszerben sikerrel elfojtottak.
- *2. szakasz: konszolidáció nemzeti keretek között.* A hatalmi földrengések elcsitultával a váratlanul átrendeződött viszonyok megszilárdulása következett ben. Ez a konszolidáció „nemzeti keretek” között ment végbe: a konszolidáció visszatérő jelszava a nemzeti identitás, az önálló államiság, valamint a korábban elvesztett függetlenség visszanyerése és megőrzése volt. Az önállóságra, függetlenségre és identitásra való hivatkozás elfedte azt a közös folyamatot, amely mindhárom állam felsőoktatási politikájában végbement, és amelyet recentralizációnak nevezhetünk.
- *3. szakasz: visszaállamosodás.* A vizsgált felsőoktatási politikák történetének harmadik szakasza egyfajta „visszaállamosodás”. Ez a visszaállamosodás már az 1990-es évtized második felében megindult, az Európai Unióhoz való csatlakozással azonban fölgyorsult és megerősödött. Mert
  - a) *A felsőoktatást irányító hivatalok és hivatalnokok tevékenységét legitimálja az Európai Bizottsággal és annak szervezeteivel való folyamatos kapcsolattartás.*
  - b) *Nem a kormányzatok karcsúsítása folyik, hanem csupán az átépítése.*
  - c) *Ezek az ellentmondásos folyamatok alkalmat adnak az egyes tagállamok kormányzatainak arra, hogy elmaradt, kényszerű, vagy politikailag kockázatos döntéseiket EU-köntösbe öltöztessék.*

Az eredmények társadalmi-gazdasági hasznosíthatósága

A „regionális egyetem”. Hogyan csapódik le, jelenik meg mindez intézményi és térségi szinten? Az állami szinten lejátszódó átalakulások intézményi hatásait akkor hasznosíthatjuk, ha az intézményeket vonzáskörzeteikkel együtt mint ún. „regionális felsőoktatási intézményeket” vesszük figyelembe. Ebben az értelemben

- a „regionális egyetem” vagy főiskola nem országos vagy nemzetközi, hanem térségi vagy helyi;
- nem a nemzetközi tudományosságot tanítja, hanem a helyben szükséges szakmákat;
- nem a társadalmi elitet szolgálja, hanem a helyi gazdaságot és társadalmat;
- nem nemzetközi kutatásokat végez, hanem a helyi szükségletekre alkalmazott fejlesztéseket. nem a nemzetközi tudományos közösség helyi képviselője – mint a klasszikus egyetemek -, hanem inkább a helyi igények szakmai-tudományos kiszolgálója.

E helyi, regionális intézmények kutatásának és fejlesztésének hosszú évtizedes hagyományai vannak az Egyesült Államokban, ahol az ún. *community college*-ok egész társadalmi mozgalmat jelent. E marginális helyzetű felsőoktatási szervezetek jobban mutatják felsőoktatás, gazdaság és társadalom együttműködését, kölcsönhatásait és konfliktusait, mint klasszikus, megállapodott társaik, az egyetemek.

Felsőoktatásunk alternatívái. A kelet-közép-európai átalakulások első időszakában – abban a bizonyos „történelmi pillanatban” – számos ilyen intézmény keletkezett. Ezek az alternatív intézmények csakugyan olyan igényeket fejeztek ki, fogadtak be, amelyeket a korábbi totális rendszerek felsőoktatása nem vett tudomásul vagy elutasított.

- Térségünk mindhárom országában – különösen is Romániában és Ukrajnában – *befogadta a nemzeti kisebbségek felsőoktatás iránti igényeit.*
- Mindhárom országban *hozzájárult a városhiányos, depressziós térségek gazdasági fejlődéséhez.*
- Az államhatárok mindhárom oldalán segített abban, hogy *a határokon átnyúló együttműködések meginduljanak, erősödjenek és legalizálódjanak.*

Intézményi kezdeményezések a „Partiumban”. Kutatásunk egyik váratlan fölfedezése azok az intézmények, intézményi kezdeményezések voltak, amelyekkel a „Partium” térség magyarországi oldalán lépten-nyomon találkoztunk. Megállapítható, hogy

- a helyi politikai ambíciók – aktuálisan a kistérségi központtá válás és /vagy a városmenedzselés – az 1990-es évek második felében *ezekben az intézményekben látott kitörési lehetőségeket;*
- e „regionális intézmények” *ugyanolyan elhatározások és tevékenységek eredményeképp* jönnek létre, mint a megvizsgált határon túli (kisebbségi, egyházi, alternatív stb.) intézmények;
- a *kihelyezett tagozatoknak és a vendégtanároknak* itt is nagy szerepük van, akárcsak az őket befogadó és az intézményszervezést kezdeményező helyi politikai és szellemi elitnek;
- e helyi intézmény-kezdemények bekerülnek abba az oktatás- és kultúrpolitikai erőterbe, amelyben *a várospárosok versengenek egymással;*
- *a helyi kezdeményezések pedig éppúgy kihívást jelentenek a térséget klasszikusan uraló nagy intézményeknek, mint ahogy azok jelentettek egykor egymásnak.*

A „Partium” mint társadalmi tér. A „Partium” társadalomföldrajzi reprezentációja azoknak a törekvéseknek, amelyek a térségben élők – az államhatárok különböző oldalain – összekötik egymással.

- *Államhatár, igazgatási kapcsolatok:* az egységben szemlélt térség azt köti össze, amit az államhatárok elválasztanak egymástól (városokat és vonzáskörzeteiket, intézményeket és fölvevő helyeiket).
- *Közlekedési kapcsolatok:* a térség közlekedési kapcsolatai lényegében ma is olyan helyzetben vannak, mint amikor a térség még egységes volt; csak hogy ami akkor összekötött, az ma inkább szétválasztja a térség városközpontjait egymástól.
- *Gazdasági kapcsolatok:* a térség városi vonzásközpontjai sok esetben elvesztették vonzáskörzetüket. Nemcsak tudatos politika, hanem természetes gazdasági átalakulás eredője is, hogy a térségnek ezek a városai az elmúlt csaknem egy század alatt erőteljesen átalakultak.
- *Kulturális és oktatási kapcsolatok:* a térség városi fő központja Nagyvárad volt, amely felsőfokú kulturális szolgáltatásokkal látta el a térséget. Egy új tudományegyetem Debrecenbe helyezésével versengés indulhatott el Nagyvárad és Debrecen között; de a váradi királyi akadémia hosszú időn keresztül vitathatatlanul az igazgatás- és társadalomtudományok központja maradt.
- *Személyközi kapcsolatok:* a térség középső és nyugati részét lakó magyarság családi kapcsolatai tradicionálisan összekötötték az itt élők. A személyközi kapcsolatok eleve nem tudtak maradni.

A „Partium” mint tudati konstrukció. A „Partium” azonban nem egyszerűen társadalmi tér, hanem annak a fölismerése és tudatosítása is, vagyis tudati konstrukció. Mert:

- A térségben élő hallgatók - más térség hallgatóitól markánsan eltérő módon - *a térség felsőoktatási intézményeiben tanulnak tovább.* (Ebben az értelemben a térség két kiemelkedő felsőoktatási intézménye – a Debreceni Egyetem, valamint a Nyíregyházi Főiskola – valóban regionális intézményeknek tekinthetők.)
- A továbbtanulási szándékok és az intézményválasztások vizsgálata azt mutatta, hogy a térségben élő és továbbtanulni szándékozó fiatalok *elsősorban a térségben elérhető intézményeket választják* (esetenként szívesen jelölik meg célpontként az államhatárokon túlról is).
- A szándékok vizsgálata továbbá azt is föltárta, hogy a térségben elérhető félfelsőfokú továbbtanulások nem elégítik ki a továbbtanulási ambíciót, hanem ellenkezőleg: *felébresztik és tudatosítják.*
- A felsőoktatásból kikerülő munkavállalási szándékainak vizsgálata pedig arra mutatott rá, hogy *elsősorban a térségben kívánnak elhelyezkedni.*
- *A térségben élők közt egyfajta térségi identitástudat található.*

Összefoglalva. A „Partium” elnevezés a térségbeliek – elsősorban értelmiségiek és térségi vezetők – társadalmi és politikai törekvéseit fejezi ki. Mint ilyen éppúgy tudati konstrukció, akár csak hasonló földrajzi fogalmak és elnevezések. A térségi identitás ilyen kifejeződése nemcsak megtartó erő, hanem elzárkózáshoz és provincializmushoz is vezethet. A következő évek fejlődése mutatja majd meg, hogy az 1990-es évek rendszerváltó eufóriájáról volt-e szó, vagy pedig azokról a törekvésekről, amelyek ezt a térséget gazdaságilag, politikailag és kulturálisan is kitölteni igyekeznek.

Összefoglaló értékelés

Regionális változások és határmenti térségek. A „Partium” elnevezésű térség felsőoktatását vizsgálva a regionális változások térségi visszhangjait kerestük. Ezeket a regionális változásokat abban foglalhatjuk össze, hogy a felsőoktatási politika Kelet-Közép-Európában – más európai régióktól eltérően – a rendszerváltó politikák részévé vált. A felsőoktatási változások itt mások, mint a kontinens nyugati felén (és mások, mint az atlanti térségben). A felsőoktatási változások itt átpolitizáltak. Nem érthetjük meg őket anélkül, hogy vissza ne helyeznénk eredeti kontextusukba: a rendszerváltozások hullámszerű folyamatába.

Állami kontroll és civil társadalom. A regionális változások igazán az intézmények és térségeik szintjén csapódnak le és ragadhatók meg. Vajon mennyire határolják be az eltérő felsőoktatási politikák azt a térséget, amelyet ebben a kutatásban tüzetesebben is megvizsgáltunk? Mekkora mozgásteret engednek az intézményeknek és az őket vezetőknak, benne dolgozóknak, szervezőknek és fenntartóknak ahhoz, hogy térségi érdekeiket érvényesítsék? A térségben számos helyen gombamódrán növekvő félfelsőoktatási intézményeket vizsgálva azt találtuk, hogy a „történelmi pillanat” – a totális rezsimek összeomlása és a nemzeti keretek visszaállítása közti időszak – eddig nem látott mozgáslehetőségeket biztosított. Ezekkel a lehetőségekkel számos kisebbségi, önkormányzati, egyházi és civil szervezet élt is. Ezek a törekvések átformálták a „Partium” felsőoktatási arculatát.

EU csatlakozás és nemzeti kormányzatok. A következő évtized várhatóan a felsőoktatási döntéshozó centrumok megerősödését fogja hozni. Ezt a megerősödést – sok politikai megnyilatkozás ellenére is – épp az európai csatlakozás hozza magával. Ehhez a csatlakozáshoz nagy várakozások fűződnek az államhatárok mindegyik oldalán ebben a térségben (a határok „légiesedése”, az emberi jogok hatékonyabb érvényesülése, az állami és nemzeti keretek föllazulása). Azt azonban csak a következő évtized változásai mutatják majd meg, hogy ebben a versenyfutásban – térségi kezdeményezések és állami akaratok között – melyik lesz a sikeresebb.

Konzorciumi munka. Az összefoglaló értékelés részeként a konzorciumi munkáról az alábbiak mondhatók el:

- Megállapítható, hogy **az eredetileg kitűzött célok teljesültek**, a támogatási szerződésben vállaltakhoz képest nem voltak jelentős eltérések. A szerződés egészében jól foglalta össze és vetítette előre a szükséges és lehetséges eredményeket.
- Az együttműködés egyfelől megvalósult a Debreceni Egyetem együttműködő tanszékeinek munkájában; ezek, részben e kutatás eredményeként is önálló doktori programot alkotnak egy interdiszciplináris doktori iskolán belül. Az együttműködés másfelől kialakult és megszilárdult a térség alábbi intézményei között: **Debreceni Egyetem, Nyíregyházi Főiskola, beregszászi II. Rákóczi Ferenc Főiskola, valamint a nagyváradi Partium Keresztény Egyetem.** A kutatás részeként újonnan csatlakozott ehhez az együttműködéshez Szatmárnémeti jelenleg alakuló városi felsőoktatási hálózata.
- Vállalkozások nem szerepeltek ebben az együttműködésben. Az együttműködés költségvetési szervek és alapítványok közreműködésével folyt. Ezt azért tartjuk fontosnak, mert **hozzájárult a civil szféra megerősödéséhez és autonóm érdekeinek megfogalmazásához.**

A projekt értékelése

Az elért eredmények. A projekt eredményei új fölismerések, előrejelzések és a belőlük származó javaslatok. Ezeket – a föntiekkel összhangban – az alábbiakban foglaljuk össze:

- **A felsőoktatási politika** – más (nyugat-európai) régióktól eltérően nem egyszerűen csak szakmapolitika, hanem **a rendszerváltozások egyik eleme lett.** Ezért a felsőoktatási politikák is – mint számos más szakmapolitika – tulajdonképpen pártpolitika. Az egyes eseményeket, döntéseket és fordulokat tehát **nem a felsőoktatás immanens (vagy nemzetközi) fejlődéséből érthetjük meg, hanem az aktuális pártpolitikákból.**
- **A rendszerváltozásoknak valamennyi vizsgált országban volt egy „történelmi pillanata”,** amelyben az előző rezsimek állami kontrollja megszűnt, új állami kontrollok pedig még nem erősödtek meg. Ebben a „történelmi pillanatban” váltak láthatóvá **a civil társadalmak mozgásai.** E mozgások jellegzetesen alakították a határmenti térségek (mint pl. a „Partium”) felsőoktatási rendszerét. Olyan **új intézmények születtek,** amelyek sem azelőtt nem jöhettek volna létre, sem pedig az új (pártpolitikai) struktúrák megszilárdulása után. **Ezek a regionális érdekeket fejezték ki** és hordozták az egy-egy országban uralkodó pártpolitikákkal szemben.
- **Az európai uniós csatlakozással az állami kontroll nemcsak megint megerősödik, hanem új legitimitást is nyer.** A határmenti térségek – mint pl. a „Partium” - felsőoktatásának fejlesztésében **ezért súlyos konfliktusok várhatók** a megerősödő és az Unióra hivatkozó állami akaratok, valamint a nemzetközi szintérré is kilépő civil társadalmak között. **Az ilyen térségek felsőoktatása a következő egy-két évtizedben a közvetlen politizálás színterévé válhat, és erre föl is kell készülnie.**

Várható hasznosulás. A projekt eredményeként

- A határmenti térségek felsőoktatásának regionális rendszerbe szervezése indulhat meg.
- Szükséges és lehetséges – a bolognai folyamat szellemében – együttes képzések, együttesen kiadott egyetemi (magiszteri, doktori) fokozatok, illetve együttes (nemzetközi) akkreditációk kialakítása.
- A projekt szellemében, részben pedig hatására is megalakult a Partium felsőoktatási hálózat együttműködési tanácsa; együttes magiszteri programok kidolgozása pedig most van tervezés alatt, illetve folyamatban.

Projektvezetői munka. A Regionális egyetem kutatás a következő, igen kézzelfogható eredményekkel járt:

- A részt vevő tanszékek és doktori programok hallgatóinak közvetlen bekapcsolása a kutatásba? Ezen keresztül doktori disszertációk, valamint disszertáció részletek, szakdolgozatok megszületése (konferencia szereplések stb.)
- A részt vevő intézmények oktatóinak kutatási célú találkozási és csereprogramjai; együttes föllépések nemzeti és nemzetközi tudományos konferenciákon.
- A „partiumi” felsőoktatás vezető képviselőinek visszatérő találkozási, megállapodások, illetve közös nyilatkozat megfogalmazása és aláírása.

Pénzfelhasználás. A pénzfelhasználásról külön fejezetben szoltunk. Itt csupán megjegyezzük, hogy az egyetemi kutatóbázis finanszírozása során a ráfordított pénzek kétszeresen hasznosulnak. Mert

- Megjelennek kutatási eredményekben (publikációk, konferenciák, egyéb információs források)
- Ugyancsak megjelennek oktatási-nevelési eredményekben mint a különböző szintű programok hallgatóinak gyakorlati képzése, illetve tanterv fejlesztések.

Könyvek, tanulmányok

Kiss A.M. 2004 „A hallgatók továbbtanulási szándékainak vizsgálata a Partium régióban.”
Educatio 13, 1: 28-33.

Kozma T 2005 „Egyetem és régió.” In: Süli-Zakar I. ed. 2005 **Tájak, régiók, települések.**
Debrecen: Didakt Kft, pp. 58-62 ISBN 963 86653 94

Kozma T. 2004 “Változások hordozói.” **Educatio 12** (2003), 1: 65-78

Kozma T. 2004 “Kisebbségi oktatás és harmadik utasság.” In: Barta J, Pallai L ed 2004
Emlékkönyv Gunst Péter 70. születésnapjára. Debrecen: Egyetemi
Történettudományi Intézet, pp. 413-24. ISBN 963-216-2730

Kozma T. 2004 “Kisebbségi oktatáspolitikák.” **Debreceni Szemle 12**, 3: 394-405

Kozma T. 2006 „Csatlakozás alulnézetben: az európai képesítési keretrendszer esete.”
Educatio 15, 1: 26-39.

Kozma T., Radácsi I. 2003 “Minority education in Central Europe.” **European Education**
35, 1: 35-53

Kozma T., Rébay M. 2004 “Határközi kapcsolatok és intézményalapítás: egy összehasonlító
egyetemkutatás eredményei.” **Debreceni Szemle 12**, 1: 32-44

Polónyi T., Kozma T. 2004 “Understanding education in Europe-East: Frames of
interpretation and comparison.” *International Journal of Educational*
Development 24, 5: 467-77.

Polónyi T., Rébay M., Kozma T. 2003 “Kisebbségi egyetemek.” **Magyar Felsőoktatás 13**,
4-6: 33-35.

Pusztai G. ed 2005 *Régió és oktatás: európai dimenziók.* Debrecen: Kiss Árpád Egyesület

Pusztai G., Kozma T. 2006 „Hallgatók a határon.” In: Kelemen E ed. *Tanulmányok a
neveléstudomány köréből.* Budapest: Akadémiai (megjelenés alatt).

Rébay M., Kozma T. 2004 “Az európai akkreditációs politika egy összehasonlító vizsgálat
tükrében.” In: Cseke P et al ed 2004 **Minőségi igények és módszertani
követelmények a felsőoktatásban.** Kolozsvár: Universitara Clujeana Kiadó.
ISBN 973-610-300-5. Pp. 121-39

Watson, K., Kozma T. szerk 2004 Education in Transitional States. *International Journal of*
Educational Development 24, 5: 463-571 (Special Issue).

Kéziratok beszámolóik

Gabóda B. 2004 „Az ukrán felsőoktatás változásai 1990-2003 között.” Kéziratok kutatási
beszámoló. Debrecen: Regionális Egyetem dokumentációja

Illés P., Vidra A. 2003 „Regionális egyetem: szakirodalmi tanulmány.” Kéziratok kutatási
beszámoló. Debrecen: Regionális Egyetem dokumentációja.

Kozma T. 2002 „A regionális egyetem: a tervezett projekt részletes ismertetése.” Kézirat.
Debreceni Egyetem: Regionális Egyetem Dokumentációja

- Mandel K. 2003 „A román felsőoktatási politikája változásai 1990-2003 között.” Kéziratos kutatási beszámoló, Debrecen: Regionális Egyetem dokumentációja
- Süli-Zakar I. 2003 „Közép-Európa és a Kárpátok Eurorégió”. Kéziratos kutatási beszámoló. Debrecen: Regionális Egyetem dokumentációja.
- Teperics K. 2002 „A Debreceni Egyetem regionális szerepe”. Kéziratos kutatási beszámoló. Debrecen: Regionális Egyetem dokumentációja

Konferencia előadások (nem publikált)

- Juhász E. 2006 „Kutatásmenedzsment” Előadás a Régió és oktatás c. konferencián, MTA, Budapest, 2006. jún. 2.